

*Куприянчик А.В., студ. гр. ЕП-16М-2,
Сисоліна Н.П., к.е.н., доц.
кафедри економіки та підприємництва
Центральноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький*

ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА, ОЦІНКА ТА РЕАЛІЗАЦІЯ РЕЗЕРВІВ ЇХ ЗНИЖЕННЯ НА АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Одним з напрямів підвищення конкурентоспроможності підприємства є оцінка та реалізація резервів зниження витрат виробництва.

Економічна категорія «витрати виробництва» відображає, у скільки обходиться виробництво продукції підприємству та суспільству. Вона показує витрати економічних факторів виробництва – праці людей, земельних ресурсів, капіталу на виробництво продукції.

Собівартість продукції (робіт, послуг) є вартісною оцінкою використовуваних у процесі виробництва продукції (робіт, послуг) природних ресурсів, сировини, матеріалів, паливно-мастильних матеріалів, основних засобів, персоналу й інших витрат на її виробництво і реалізацію.

В економічній літературі постійно зустрічається ототожнення понять «собівартість продукції» і «витрати виробництва». Л.В. Нападовська зазначає, у собівартості продукції втілені всі затрати на виробництво і реалізацію продукції [1]. За словами В.В Сопко, використані у процесі виробництва всі різні речовини та сили природи на виготовлення нового продукту праці формують поняття витрати, а грошовий вираз суми витрат на виробництво конкретного продукту визначає як собівартість [2].

Для правильного визначення собівартості та її всебічного аналізу витрати аграрних підприємств класифікують за кількома ознаками.

За характером зв'язку з процесом виробництва та роллю в його здійсненні розрізняють витрати виробничі (основні, які виникають при здійсненні виробничих процесів, їх обслуговуванні й управлінні на рівні структурних підрозділів) і невиробничі (накладні витрати виникають у зв'язку з управлінням підприємством у цілому (адміністративні витрати), організацією збуту і просуванням на ринок продукції тощо).

У зв'язку з тим що підприємства визначають крім виробничої і повну собівартість продукції, виникає потреба в розподілі накладних витрат між окремими об'єктами витрат (продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства). Поки що немає єдиного підходу до такого розподілу.

Так, чимало підприємств переробної промисловості застосовують такий спосіб розподілу: адміністративні витрати розподіляють пропорційно до загально-виробничих витрат; витрати на збут – пропорційно до виробничої собівартості продукції; фінансові витрати – пропорційно до спожитої сировини; інші витрати (пеня, штрафи, неустойки, списану безнадійну дебіторську заборгованість) – пропорційно до адміністративних витрат. Нерідко застосовується і спрощений варіант розподілу – зазначені витрати відносять на окремі види продукції пропорційно до витрат на заробітну плату.

За критерієм обов'язковості здійснення з метою створення продукції витрати в сільськогосподарському виробництві поділяються на обов'язкові (безпосередньо пов'язані з технологічним процесом, без них виробництво даного виду продукції немислиме взагалі (так, витрати на насіння, корми, заробітну плату тощо)) та необов'язкові (такі, без яких виробництво продукції можливе, але з меншою ефективністю. Наприклад, урожай можна отримати без застосування мінеральних добрив, хоч рівень урожайності культур буде в цьому випадку значно нижчий, ніж при застосуванні такого ресурсу).

За способом включення до собівартості продукції всі витрати поділяються на прямі (які в момент виникнення можна безпосередньо віднести на відповідний об'єкт планування й обліку (певну культуру, вид тварин тощо) і непрямі.

Залежно від часу виробничого споживання всі витрати класифікують як витрати поточного року і витрати минулих років. До собівартості продукції звітного року включають не всі витрати поточного року. Частина їх у вигляді незавершеного виробництва (наприклад, втрати на посів озимих) відокремлюють і відносять на собівартість продукції наступного року.

Водночас частина витрат минулого року включається до собівартості продукції звітного періоду, що зумовлено тривалим виробничим циклом окремих видів продукції і розбіжностями робочого періоду з періодом виробництва.

Залежно від матеріально-речової форми понесених підприємством витрат вони поділяються на готівкові і безготівкові.

Розподіл виробничих витрат на готівкові і безготівкові має велике значення для ефективної організації господарської діяльності кожного підприємства. Адже неможливо забезпечити неперервність виробництва, якщо підприємство не матиме необхідної кількості готівки для своєчасної оплати платежів. Тому економічна служба кожного підприємства повинна обґрунтовано планувати потребу в готівці за періодами господарського року, зіставляти цю потребу з можливими грошовими надходженнями, контролювати їх витрачання.

Залежно від можливостей менеджерів відповідного рівня управління підприємством впливати на величину певного виду витрат розрізняють контрольовані і неконтрольовані витрати. Поділ витрат на контрольовані і неконтрольовані має важливе практичне значення для організації управління витратами за центрами відповідальності – окремими виробничими підрозділами.

За критерієм залежності витрат від варіантів прийняття рішень для розв'язання одного і того ж господарського завдання розрізняють релевантні і нерелевантні. Якщо витрати залежать від таких варіантів і їх враховують для здійснення порівняльної ефективності кожного з них, то такі витрати називають релевантними. В разі коли витрати не залежать від альтернативних варіантів управлінських рішень і не враховуються при здійсненні порівняльної оцінки, їх називають нерелевантними. Якщо, підприємство може закупити одну із двох різних типів доїльних установок для обслуговування заданого поголів'я корів, то при оцінці цих варіантів братимуться до уваги витрати на електроенергію, обслуговування, амортизаційні відрахування, технологічні матеріали тощо. Всі ці витрати – релевантні. Тим часом до уваги не братимуться витрати, які є

однаковими для цих варіантів, наприклад, амортизація корівника, витрати на його ремонт, освітлення, загальновиробничі витрати тощо. Це нерелевантні витрати.

Специфікою сільського господарства є те, що під впливом сприятливих природно-кліматичних умов в аграрних підприємствах можуть виникати додаткові (інкрементні) витрати, що формуються в результаті одержання додаткової продукції та її збуту. Це, наприклад, витрати на збирання, транспортування, доробку і зберігання додатково отриманої продукції в сприятливі за погодними умовами роки та на її збут. Отже, такі витрати не пов'язані із заздалегідь прийнятими рішеннями і є спонтанними. Тому важливо, щоб підприємства мали в своєму розпорядженні додаткові ресурси і потужності, необхідні для своєчасного виконання всіх виробничо-збутових операцій, пов'язаних з одержанням додаткової продукції.

Витрати можуть бути як передбачуваними які підприємство може контролювати (витрати на насіння та посів, корми, заробітну плату, амортизація і поточний ремонт тракторів, витрати на зрошення й осушення).

Разом з тим в аграрних підприємствах можуть виникати додаткові витрати (непередбачувані), спричинені несприятливими природно-кліматичними умовами, наприклад, загибель озимих культур і пересів їх ярими культурами, інтенсивне розповсюдження шкідників і необхідність додаткового обприскування посівів тощо. Це також вимагає від підприємств мати необхідні резерви для ліквідації несприятливих подій [3].

На жаль, стан, в якому знаходяться аграрні підприємства, є досить незадовільний, що змушує шукати причини цієї ситуації та впроваджувати заходи щодо їх усунення. Так, аналіз діяльності ТОВ «УкрАгроКом» Олександрійського району Кіровоградської області за 2015-2016 рр. показав про матеріаломісткий характер виробництва, оскільки матеріальні витрати збільшилися на 39,51% (їх частка в сукупних витратах найбільша – 61,21%), витрати на 1 грн. вартості реалізованої продукції збільшились на 0,58 грн. (74,68%) завдяки тому, що відбулося зменшення чистого доходу від реалізації продукції. При цьому важливо проводити комплексний аналіз витрат та резервів задля можливостей покращення ситуації.

Отже, якщо витрати є невід'ємною частиною виробництва, то оцінка та реалізація резервів їх зниження впливає на його ефективність.

Список використаних джерел

1. Радченко, К.М. Собівартість як економічна категорія, принципи та значення її калькулювання [Електронний ресурс] / К.М. Радченко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/en_oif/2011_8_4/10.pdf
2. Бондар, І.П. Виробничі витрати та їх класифікація [Текст] // І.П. Бондар // Економіка АПК. – 2003. – №10.
3. Андрійчук, В.А. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624с.